

L3 Základní rysy výslovnosti spisovné italštiny

Pačesová 1992, s. 3.

Radimský, s. 16-22.

1. Spisovná italština jako „lingua **toscana** in bocca **romana**“ = spojení spisovného jazyka vzniklého na základě toskánského nářečí a výslovnosti běžné v Římě
  - Sjednocování spisovné výslovnosti italštiny jako proces, který následoval dořešení otázky spisovné italštiny
  - Vliv **knihtisku** na nutnost ustálení jazykové normy italštiny (první tištěná kniha v Itálii 1465)
  - 16. století – vrcholí diskuse o spisovné italštině – „**questione della lingua**“. Srov. **Dante** (1265-1321), traktát ***De vulgari eloquentia***.
2. „Questione della lingua“: Tři různé názory na řešení
  - **linie archaická** – navržená a prosazovaná **Pietrem Bembem** (*1470) a **Leonardem Salviatim** (*1540). Za model spisovného jazyka označují archaickou literární toskánštinu, tj. literární jazyka Petrarky pro poezii a jazyk Boccaccia pro prózu (**fiorentino nobile**). Jazyk Dantův Bembo jako vhodný vzor neuznává.
  - **linie** zastánců **moderní toskánštiny** – odmítají přitom linii archaickou. Zastáncem této linie je např. **Niccolò Machiavelli** (*1469).
  - **linie** zastánců návrhu používat jako model pro spisovnou italštinu „**la lingua cortigiana**“, který považují za nadřazený jak literární toskánštině, tak toskánštině moderní. Základem „dvorského jazyka“ má být „fiorentino“ obohacený o nejlepší prvky jazyka používaného u italských dvorů. Zastánci: Baldesar **Castiglione** (*1478), Giangiorgio **Trissino** (*1478).
  - **Vítězí** názor zastánců linie archaické, výsledkem je první vydání **Vocabolario degli Accademici della Crusca** z r. 1612, první slovník italštiny. Znamenal první velký lexikografický počín v Evropě a způsobem registrace hesel a jejich definice se stal vzorem pro vznik podobných akademických slovníků ve Francii, ve Španělsku i v Anglii. Základem k jeho vytvoření se stalo literární dílo Dantovo, Petrarkovo a Boccacciovo, zatímco slova a významy „moderní“ jazyka psaného i mluveného do slovníku zahrnována nejsou. (**L'Accademia della Crusca**, založená 1582 skupinou učenců, kteří si ukládali „oddělit zrno od plev“ – „la farina dalla crusca“, tj. slova „dobrá“ od „špatných“).

3. Italština a spisovná výslovnost

RAI (Radiotelevisione italiana) – vliv na ustálení výslovnostní normy → **Dizionario di ortografia e di pronunzia** (Torino, 1969) – výsledek práce ortoepické komise (Migliorini, Devoto, Nencioni)

4. Hlavní rysy italské výslovnosti

Spisovná výslovnost italštiny je určována jejími **charakteristickými rysy**: vysoké procento výskytu samohlásek a likvid, minimální výskyt slov končících na souhlásku (srov. bar, film), vzácnost konsonantických skupin.

5. Zásady spisovné výslovnosti:

- pečlivá a energická výslovnost všech hlásek bez ohledu na postavení ve slově
- italské samohlásky nikdy nemění kvalitu, nikdy nejsou redukovány (srov. redukce nepřízvučných samohlásky v angličtině)
- nutnost dodržovat náležitou délku samohlásek, bez tendence k jejich diftongizaci
- spisovná italština dodržuje rozdíl mezi otevřeným /ɛ/ a /ɔ/ a zavřeným /e/ a /o/ (srov. téma 5 Systém italských vokálů)
- charakteristickým rysem italštiny je vysoký výskyt **diftongů** a **hiátových** spojení (srov. téma 6 Italské diftongy, semivokály, semikonsonanty)
- znělostní protiklad má v italštině fonologickou hodnotu, proto je třeba ho dodržovat *pelle x belle*. (Srov. ztráta znělosti u českých konsonantů v některých pozicích)
- italské souhlásky nejsou nikdy aspirované (srov. angl. aspirované *p, t, k*, např. ve slovech *part, take, come*)
- výrazným rysem italštiny je souhlásková **geminace**: všechny souhlásky vytvářejí fonologické páry jednoduchý x geminovaný, Konsonanty /k/, /ŋ/, /ʃ/, /ts/ /dz/ jsou **vždy** geminované (srov. níže a pak téma 7 Systém italských konsonantů).
- výrazným rysem mezislovní výslovnosti je tzv. „**rafforzamento sintattico**“ – syntaktické zesílení (z it. „forza“), neboli „zdvojená“ výslovnost počáteční souhlásky po přízvučných monosylabech (podrobně u tématu 12 Rafforzamento).

- **přízvuk** je v italštině dynamický a stálý. Ve většině případů zůstal tam, kde byl v lidové latině (srov. téma 9 Povaha a umístění přízvuku v italštině).

Základní pravidla italské výslovnosti

Píšeme	čteme
caos, cosa, cucina	/ˈka:os/, /ˈko:sa/, /kuˈtʃi:na/
che, chilo, Chiusi	/ke/, /ˈki:lo/, /ˈkju:zi/
qua, acque, qui, quotidiano	/ˈkwa/, /ˈak:kwe/, /ˈkwi/, /,kwo:tiˈdja:no/
gallo, gola, gusto	/ˈgal:lo/, /ˈgo:la/, /ˈgu:sto/
ghetto, Ghirlandaio	/ˈget:to/, /giranˈda:jo/
zia, zio, zucchero	/*ˈtʃi:a/, /*ˈtʃi:o/, /*ˈtʃuk:kero/
zaino, zanzara, zero	/*ˈdzaj:no/, /*ˈdzanˈdza:ra/, /*ˈdze:ro/
cento, cinque	/ˈtʃɛn:to/, /ˈtʃiŋ:kwe/
gente, giro, già, Giorgio	/ˈdʒɛn:te/, /ˈdʒi:ro/, /ˈdʒa/, /ˈdʒɔr:dʒo/
rosa, sbagliare	/ˈrɔ:za/, /zbaˈʎa:re/
scena, sci, sceicco	/*ˈʃɛ:na/, /*ˈʃi/, /*ˈʃeˈik:ko/
Sciaccia, sciopero, asciug	/*ˈʃa:ʃa/, /*ˈʃɔ:pero/, /aʃʃuˈga:re/
gli, figli, gigli, consigli	/*ˈʎi/, /ˈfiːʎi/, /ˈdʒiːʎi/, /konˈsiːʎi/
figlia, figlie, taglio	/ˈfiːʎa/, /ˈfiːʎe/, /ˈtaːʎo/
gnomo, prugna	/*ˈɲɔ:mo/, /pruɲ : ɲa/

Ve fonetickém přepisu příkladových slov byly použity fonetické, se kterými jsme se seznámili v předchozím tématu.

Všimněte si: znakem /ˈ/ je označena přízvukná slabika. Znakem /:/ na konci přízvukné slabiky je označena její délka.

„*“ (hvězdička) označuje, že fonémy /ts/, /dz/, /ʃ/, /ʎ/ a /ɲ/ jsou vždy zdvojené v intervokalické pozici (tj. pozici mezi samohláskami). K tomu to tématu srov. téma 7 Systém italských konsonantů.